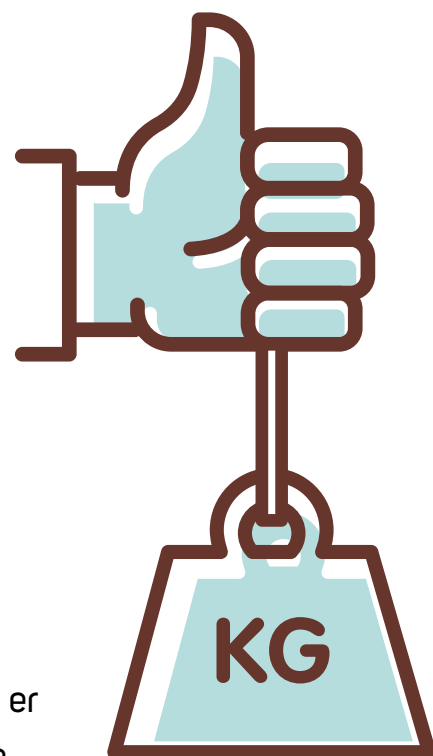

Zwaar belast, maar dik tevreden

ZICHTLIJNEN-ONDERZOEK
WERKDRUK VPT-LEDEN

Meer doen met minder middelen en minder mensen – de sector is er maar al te bekend mee. Zichtlijnen wilde uit eerste hand horen hoe werkenden in de podiumtechniek de steeds hogere werkbelasting ervaren. Wat waren de belangrijkste bevindingen? | TEKST: ERIC DE RUIJTER |

Een rechtstreeks gevolg van de bezuinigingen in de cultuursector is dat er met minder geld – en dus minder mensen – meer moet worden gedaan. Dat dit leidt tot een hogere werkdruk zal niemand verbazen. Als reactie op de veranderde balans werd onder meer het Fair Practice Label in het leven geroepen, waarover we in Zichtlijnen 169 schreven. Ook magazine *Theatermaker* besteedde vorig jaar uitgebreid aandacht aan de fors toegenomen werkdruk in de podiumkunsten. Over de gevolgen van die toegenomen werkdruk zijn maar weinig cijfers bekend. Voor de beroepsbevolking als geheel geldt dat een derde van al het verzuim gerelateerd is aan klachten als werkstress en burn-out. Maar sinds het uitkomen van de *Arbocatalogus Podiumkunsten Psychosociale Arbeidsbelasting* in 2011 is de stand van zaken in de podiumtechniek niet meer onderzocht.

Zichtlijnen wil daar graag een aanzet toe doen. We hebben een inventariserend onderzoek gedaan naar de subjectief ervaren werkbelasting onder de werkenden in en rondom de podiumtechniek. De opvallendste conclusie: er wordt in de sector weliswaar heel hard gewerkt, maar dit gaat tegelijkertijd nog altijd gepaard met een hoge tevredenheid over het werk. Hoe zit dat?

Opzet van het onderzoek

Het Zichtlijnen-onderzoek bestond uit een vragenlijst die we hebben verspreid onder alle lezers van de nieuwsbrief van de VPT. De bereidheid om mee te werken was behoorlijk groot. Na een tweetal oproepen in de nieuwsbrief vulden 268 mensen de volledige vragenlijst in; in verhouding tot de circa 1000 leden van de VPT is dat een respectabel aantal. Vanuit

Zzp'ers: meer stress door minder werk

Wij vroegen in het onderzoek ook naar de contractvorm. Van de respondenten gaf 36 procent aan als zzp'er te werken. Dat is 6 procent onder het gemiddelde dat het SER-rapport uit 2016 voor de culturele sector als geheel berekende. Op de vraag aan zzp'ers of men meer, minder of een gelijk aantal opdrachten verwierf na afschaffing van de VAR en invoering van de wet DBA antwoordde ruim 30 procent dat er sindsdien minder opdrachten waren.

Slechts 2,1 procent gaf aan meer opdrachten te hebben verworven. Dit is in lijn met de landelijk geconstateerde problematiek rond de invoering van de wet DBA en modelovereenkomsten. Deze daling komt bovenop de toch al karige verdiensten in de culturele sector vanwege de bezuinigingen op cultuur. Die vermindering van opdrachten is zorgelijk. De kans bestaat dat bij zzp'ers de stress cynisch genoeg niet ontstaat door te veel werk, maar

juist door minder werk en daarmee gepaard gaande bestaansonzekerheid. Bij de opmerkingen geven zzp'ers aan dat opdrachtgevers vaak uitgaan van lange dagen voor zzp'ers zonder dat daar een redelijke extra beloning tegenover staat, of zoals een van de respondenten het zegt: "In het algemeen lijkt het belangrijker dat iets goedkoop kan in plaats van humaan." Deze situatie rond zzp'ers verdient extra aandacht en onderzoek.

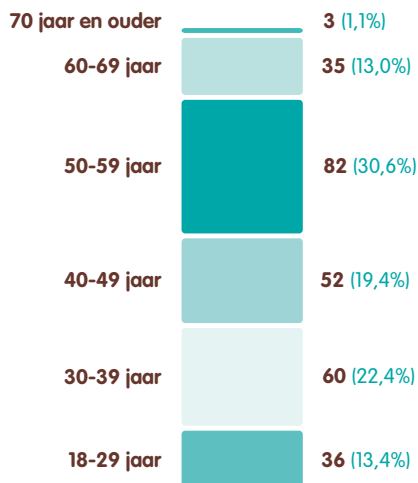
statistisch oogpunt net niet genoeg om algemene uitspraken te kunnen doen over alle werkenden in en rondom de podiumtechniek, maar het aantal deelnemers is groot en gevarieerd genoeg om een indicatie te geven van wat er speelt in de sector.

Het onderzoek bestond uit twee delen. Het eerste deel bevatte algemene vragen, over beroep, leeftijd, gewerkte uren per week en de aard van de werkrelatie (loondienst of zelfstandig ondernemerschap). Het hoofddeel bestond uit zestien stellingen die samen de werkdruk meten. Voor het maken van deze stellingen is gewerkt met het veelgebruikte Job-Demand-Control-Support-model (JDCS-model). Dit gaat uit van twee veronderstellingen. De eerste is dat werkstress bij een hoge werkdruk wordt veroorzaakt door een gebrek aan vrijheid om zelf je werk in te richten en een gebrek aan steun van en communicatie met collega's en leidinggevenden. De aanwezigheid van veel vrijheid, communicatie en steun dempen juist de stressreacties. De tweede veronderstelling is dat een hoge werkbelasting in combinatie met veel mogelijkheden en veel sociale steun leidt tot een hoge werkmotivatie. Een stelling was bijvoorbeeld: 'Ik moet tijdens werkuren voortdurend aan mijn werk denken.' Dit gaat puur om de persoonlijke beleving van werkbelasting. Als er nauwelijks een moment is waarop je even aan privé zaken kunt denken is dat een teken van (te) weinig ontspanningsmogelijkheden op het werk. Een ander voorbeeld: 'Mijn collega's zijn bereid om aandacht te besteden aan mijn privé problemen.' Het gaat er hierbij niet om dat je altijd maar al je sores op tafel legt, maar om het gevoel dat dit bij je collega's mogelijk is. Dat is namelijk een indicatie voor een sociale en vertrouwelijke werkomgeving.

Tachtig uur per week

Zoals te verwachten viel, is een van de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek dat de deelnemers vinden dat ze >>

Leeftijd deelnemers onderzoek

46 jaar

Gemiddelde leeftijd van de deelnemers aan het onderzoek.

235

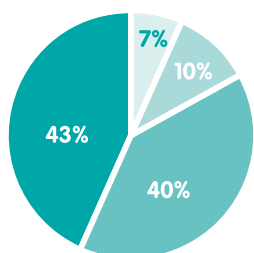
Aantal mannelijke deelnemers aan het onderzoek.

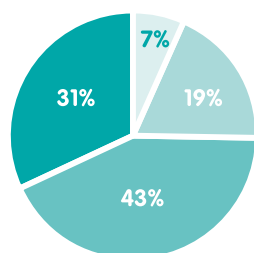
33

Aantal vrouwelijke deelnemers aan het onderzoek.

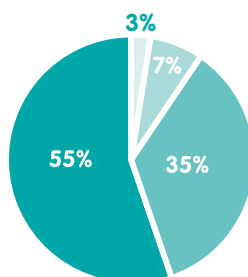
Stelling: Ik moet erg veel werk doen.

Stelling: Ik moet erg hard werken.

Stelling: Ik ben over het algemeen tevreden over mijn werk.

3,22

Gemiddelde score op een schaal van 1 tot 4 die respondenten geven aan hun werkbelasting.

3,43

Gemiddelde score op een schaal van 1 tot 4 die respondenten geven aan hun tevredenheid over hun werk.

42,56
UUR

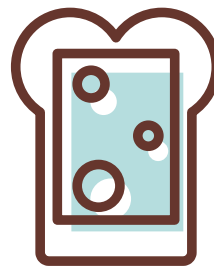
Aantal uur dat de deelnemers aan het onderzoek gemiddeld per week werken.

keihard moeten werken. Ze ervaren met andere woorden een pittige werkbelasting. Op een schaal van 4 (1 = oneens, 2 = beetje oneens, 3 = beetje mee eens en 4 = mee eens) is de gemiddelde score 3,22. Slechts een handvol respondenten vindt dus niet dat hij erg veel werk moet doen. Dat blijkt vervolgens ook uit het gemiddeld aantal gewerkte uren per week van 42,56 uur. Uit de opmerkingen van enkele respondenten kun je afleiden dat vooral zzp'ers lange dagen maken. Werkweken van 80 uur worden gemeld. Deze aantallen zijn overigens niet gecorrigeerd naar vakantiedagen; het kan dus best zijn dat diegene die aangeeft 80 uur per week te werken, in de zomer een paar maanden vrij is.

De podiumtechniek heeft één heilige deadline: de aanvangstijd van de voorstelling. Alles moet voor die tijd zijn opgebouwd zijn en iedereen en alles is daarop ingesteld. Toch geeft meer dan de helft van de deelnemers aan dat hij zijn werk niet of lastig af krijgt in de tijd die ervoor staat: 27 procent is het daarmee eens en nog eens 32 procent een beetje mee eens. Maar de hoge werkbelasting wordt waarschijnlijk nog sterker bepaald door de voortdurende aandacht en concentratie die nodig zijn voor het werk en door de complexiteit ervan: maar liefst zo'n 95 procent van de deelnemers beaamt dat deze beide kwalificaties (gedeeltelijk) voor hun werk opgaan. Aan de andere kant: als je continu geconcentreerd moet werken, dempt de complexiteit van je werk ook weer de werkstress. Vergelijk het met werk aan de lopende band: daar moet je ook voortdurend je aandacht bij houden, maar juist door de dodelijke saaiheid ervan levert dat stress op.

Veel buffers tegen stress

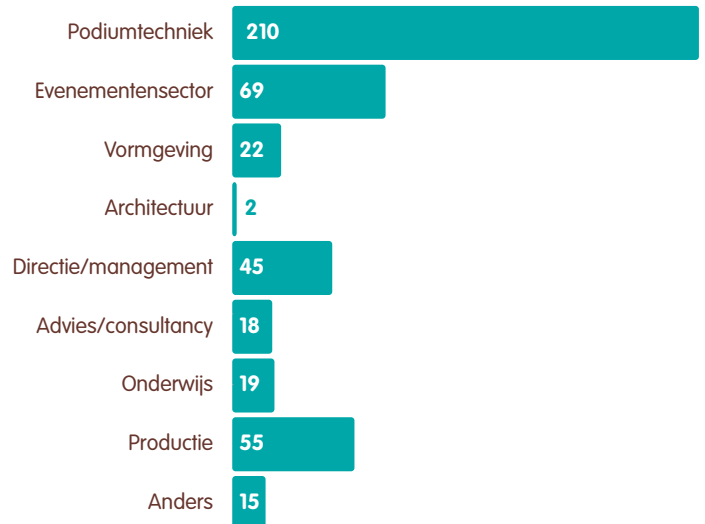
Tegenover die pittige werkdruk staat een belangrijke stressdempende factor: over het algemeen wordt er grote autonomie in het werk ervaren. Zo kan zo'n driekwart van de deelnemers op zijn minst gedeeltelijk zijn werk zelf vrij inrichten. Ook blijkt het goed mogelijk om een eigen mening te geven over de manier van werken, daar is zelfs bijna 90 procent van de respondenten het geheel of gedeeltelijk mee eens. De laatste stelling op het vlak van autonomie – 'ik kan in mijn eigen tempo werken' – scoort relatief wat lager: hier is in totaal twee derde het (een

64%

Percentage van de respondenten dat in loondienst is. In de culturele sector als geheel is dat volgens de SER 58 procent.

Branche waarin de respondenten werken

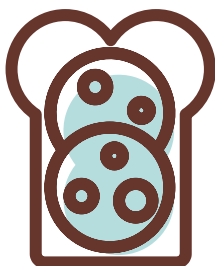
beetje) mee eens. Dit hangt wellicht samen met de eerder genoemde 'heilige deadline' en met het feit dat je in de podiumtechniek veelal met andere teams samenwerkt. Dat maakt het natuurlijk lastig om volledig je eigen tempo te bepalen.

De deelnemers ondervinden op het werk redelijk veel steun van leidinggevendenden, en nog meer van directe collega's. Bij de stellingen over communicatie en sociale steun – de andere belangrijke factoren die als buffer werken tegen stress – scoort de stelling 'ik heb vaak contact met collega's' maar liefst 3,77 op de schaal van 1 tot 4. Dat is heel hoog: >>

80 uur

Aantal uur dat enkele zzp'ers in het onderzoek aangeven soms per week te werken.

36%

Percentage van de respondenten dat zzp'er is. In de culturele sector als geheel is dat volgens de SER 42 procent.

2%

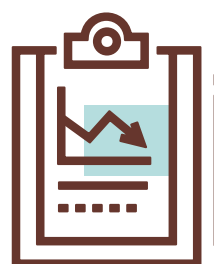
Percentage van de zzp'ers die deelnamen aan het onderzoek dat sinds de afschaffing van de VAR meer opdrachten heeft.

slechts een enkeling is het hier niet mee eens. Hier speelt ongetwijfeld mee dat in het Nederlandse reissysteem bijna altijd met samenwerkende teams wordt gewerkt. Om een voorstelling efficiënt en veilig op te bouwen moet er uiteraard veel en goed gecommuniceerd worden met die collega's.

De stelling 'bij een probleem kan ik prima terugvallen op leidinggevendenden' scoort relatief laag: hier is bijna 60 procent het (gedeeltelijk) mee eens. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de meeste organisaties vrij plat georganiseerd zijn. Het hoofd techniek werkt vaak niet zelf op de vloer mee en is dus ook niet meteen beschikbaar bij problemen.

Bevlogen groep

Met het eerder genoemde JDCS-model in het achterhoofd kun je concluderen dat de deelnemers aan het onderzoek heel hard werken, maar dat hun potentiële werkstress wordt gebufferd door behoorlijke werkomstandigheden. Ook de tweede veronderstelling uit het model, dat een hoge werkdruk in combinatie met veel regelmatigheid en sociale steun leidt tot een hoge werkmotivatie, wordt door ons on-

32%

Percentage van de zzp'ers die deelnamen aan het onderzoek dat sinds de afschaffing van de VAR minder opdrachten heeft.

derzoek bevestigt: de directe vraag of men in het algemeen tevreden is over zijn werk wordt door 55 procent volmondig met 'ja' beantwoord en door nog eens 35 procent gedeeltelijk beaamd. Zo bezien geeft dit onderzoek het beeld van een hardwerkende maar ook bevlogen en tevreden groep.

Meer onderzoek nodig

De hier gepresenteerde cijfers zeggen uiteraard niet alles. Het is een kleinschalig onderzoek; lang niet alles kon worden onderzocht. Fysieke werkbelasting is buiten beschouwing gebleven, net als slechte of gevaarlijke werkomstandigheden of te lang achtereen werken. Voor podiumtechnici zijn dat allemaal reële punten van zorg. Het zou goed kunnen dat er meer werkstress naar voren komt als je dit bij de metingen betreft.

Tot slot maakten opvallend veel deelnemers aan het onderzoek opmerkingen over lage verdiensten en over personeelskrapte. Dit is herkenbare en serieuze problematiek die uitgebreid onderzoek verdient. Ook zou het de moeite waard zijn om de situatie van bijvoorbeeld 2010 te vergelijken met die van nu. Op die manier kunnen de gevolgen van de grote bezuinigingsrondes in kaart worden gebracht. Alles bij elkaar is het tijd voor een uitgebreide nulmeting. <<

Meer weten?

- [Op vpt.nl hebben we bij dit artikel een dossier samengesteld.](#) Hierin vind je de uitgebreide resultaten van ons onderzoek en ook de genoemde *Arbocatalogus Podiumkunsten Psychosociale Arbeidsbelasting* uit 2011.
- [Begin 2016 verscheen de Verkenning Arbeidsmarkt Culturele Sector van de Raad voor Cultuur en de SER, met onder meer prangende cijfers over de lage verdiensten en het hoge aantal zzp'ers in de sector. Zie het dossier op vpt.nl](#)
- [Het Sociaal Fonds voor de Podiumkunsten van de Vlaamse Gemeenschap voerde eind 2016 een grootschalig onderzoek uit naar de werkbeleving in de podiumsector. Zie: podiumkunsten.be](#)
- [Your life on stage brengt in de breedte de werksituatie en oplossingen in de podiumkunsten in kaart. Zie: yourlifeonstage.nl](#)
- [Vorig jaar verscheen in het blad Theatermaker een special over burn-out in de podiumkunsten. Zie: theaterkrant.nl](#)

Reacties horen we graag! Stuur een mail naar info@zichtlijnen.nl.